

Necessàriament transversals. Apunts sobre les XX Jornades DEAC al voltant dels museus del futur

quaderndelesidees.press/necessariament-transversals-apunts-sobre-les-xx-jornades-deac-al-voltant-dels-museus-del-futur/

January 7, 2020

El món està en constant ebullició i canvi i els museus del futur no poden ser aliens a les transformacions i crisis que pateix la societat. Existeix un consens generalitzat entre les diferents professionals en pensar els museus com a institucions del passat que necessiten amb urgència una revisió per tal de sintonitzar amb les realitats actuals.

El museu neix com una institució heteropatriarcal i colonial construïda per legitimar el discurs de l'home blanc, burgès i heterosexual. Si fem, tal com proposa Paul B. Preciado (2019), la translació d'aquestes «arquitectures de poder» a la lògica institucional, ens trobem que, tradicionalment, l'autoritat i la producció estan en mans de les col·leccions i els departaments expositius, legitimadors del discurs que emet la institució, mentre que els departaments d'educació, mediació i/o programes públics han estat menystinguts i equiparats a l'esfera de les cures i de la reproducció, entesos com a acompanyants, traductors o auxiliars del discurs comissarial. Els moviments socials dels anys 70 (feministes, obrers, anticolonials...) s'han traduït a l'àmbit museístic en una aposta de les institucions per la inclusió de la diversitat. Emperò, com afirma Paul B. Preciado: «Lo que el museo contemporáneo necesita es disidencia epistémica y no inclusión de las diferencias»; no es tracta, per tant, d'invertir models, sinó de soscavar les lògiques institucionals. Cal apostar per un canvi en les relacions dels museus amb els seus públics i transformar els *modus operandi* intrainstitucionals. Des de l'àrea d'educació d'Es Baluard reivindicuem que, per poder assolir aquesta transformació, és imprescindible una manera de fer transversal en les pràctiques museístiques.

Imatge d'Imanol Buissan.

En aquesta línia vàrem programar les XX Jornades DEAC (Departaments d'Educació i Acció Cultural) titulades «Museus transversals» (octubre de 2019)[1], on aquesta qüestió es va abordar en dos sentits: cap a l'àmbit social i cap a l'interior de la institució. Les

jornades es van plantejar com un espai de reflexió per al sector professional dels museus, en especial de les àrees d'educació i/o mediació, i des d'Es Baluard hem basat el present article en els punts clau que s'hi van tractar.

Pel que fa a la transversalitat del museu cap a l'àmbit social, a la trobada es va analitzar el context en què treballen les educadores del segle XXI: una crisi sistemàtica on convergeixen migracions, l'ascens de l'extrema dreta, precarietat laboral i retallades a l'educació i la cultura, però sobretot es va fer incís en la crisi ecològica i en l'emergència climàtica. Es parlà de moviments socials de caire global com la vaga escolar pel clima, Fridays for Future i Extinction Rebellion, que reclamen al poder polític un profund canvi de sistema i una democràcia real.

Com van observar diverses ponents, no tindrem els museus del futur amb les lògiques del capitalisme actuals, un sistema excloent que ens aïlla. Cal parar i fer un canvi intern en la manera de funcionar per tal de poder escoltar què està passant a fora i buscar aliances amb les comunitats i agents socials. Només si el públic és part central de tots els seus programes, podran els museus donar resposta a la ciutadania i els reptes que presenta la societat. A través de la mediació podem relacionar-nos amb el món i pensar juntes un altre futur possible, desafiant la idea de públics com a receptors passius; les educadores no som les úniques amb coneixement i l'aprenentatge és recíproc. Com Nora Sternfeld destacà a la seva ponència[2], imaginar el futur és un procés inevitablement democràtic on tothom hi pot participar i contribuir per igual, perquè ningú pot saber amb certesa com serà l'endemà.

A les taules de treball de les jornades les participants feren una reflexió sobre com es posicionen els seus respectius museus dintre d'aquest diàleg amb la societat, i es coincidirà que quan els equips educatius surten a fora, sovint aconsegueixen perdre la visió paternalista i treballen de manera més transversal amb la ciutadania. Es va fer patent que la feina pendent és fer visible allò que el discurs dominant ha obviat fins ara, ampliar l'espectre social que el museu acull als seus programes, sense subordinacions de gènere, raça o classe, per poder abordar les problemàtiques socials actuals.

Una transformació radical del museu requereix necessàriament una revisió profunda de la seva estructura institucional. Tal com exposà Sternfeld, actualitzar l'arxiu, re-apropriar l'espai, organitzar contra-públics, desregularitzar la producció de coneixement i radicalitzar l'educació. Acomplir aquesta transformació requereix el treball conjunt d'educadores, curadores, artistes, comunicadores i gestores; només treballant transversalment es podran capgirar la cultura i el funcionament institucional. Endemés, si entenem que la pedagogia no és quelcom unidireccional, sinó que es desplega en totes direccions, i és intrínseca a tota relació de poder i estructura hegemònica, llavors cal assumir que als museus tothom fa educació i que aquesta és sempre una pràctica política. Per tant, capgirar el museu d'arrel requereix treballar amb tot el personal i les formes d'organització institucional. Durant la ponència «Ritme de canvi», Leanne Turvey[3] exposà la necessitat d'activar petites accions de canvi entre les treballadores de les diferents àrees; des de les comissàries fins al personal de seguretat i d'atenció al públic, aquests dos últims sectors fins ara bastant oblidats en el quefer de les polítiques i les

pràctiques museístiques. Sols així s'aconseguirà modificar realment la relació i maneres de fer amb els públics del museu, i transformar la institució de veritat.

Replantejar el dins de la institució per fer-la més transversal requereix repensar no només les formes de funcionament interdepartamentals i recuperar àrees i funcions fins ara pràcticament descuidades sinó també examinar una qüestió, en principi tan bàsica però en el fons gens senzilla, com qui és el personal que conforma els museus. Turvey exposà el procés de canvi que han portat a terme a la Tate per tal de tenir un personal més heterogeni pel que fa a l'aspecte ètnic i cultural. Tal com ella defensà, no és possible interpel·lar un públic divers i tenir converses difícils sobre qüestions d'identitat, exclusió i diferència si els museus són part de l'hegemonia blanca. Si les institucions volen ser realment inclusives i portar a terme pràctiques crítiques en aquest sentit, és imprescindible que revisin qui les conforma i a qui representen.

Imatge d'Imanol Buissan.

En definitiva, una de les qüestions que varen vertebrar i travessar les jornades, estant presents pràcticament a totes les intervencions, és com podem deixar de ser institucions que marquen i eduquen per començar a escoltar, deixar-nos afectar, dialogar i col·laborar de manera horitzontal amb allò que hi ha a fora dels nostres límits. Javier Rodrigo[4] incidí en el fet que construir aquest nou paradigma de museu requereix valorar l'èxit i impacte dels projectes desenvolupats no a partir de criteris quantitius sinó d'uns altres tipus d'indicadors, tals com: els graus d'empoderament assolits, el foment de l'associacionisme, les economies solidàries, la democràcia i participació en la presa de decisions, la capacitat d'autonomia i autogestió dels projectes, així com també les cures (en qüestió de no discriminació, perspectiva de gènere i sostenibilitat), entre d'altres.

Mònica Hoff va exposar: «En tiempos tan impresionantes aquello más radical que puede hacer un museo es aprender en lugar de enseñar»[5], de manera que els museus del futur hauran de ser, en definitiva, necessàriament transversals, per dintre i cap a fora. Tothom va coincidir en què cal treballar de veritat, ja que de no posar-se en pràctica la transversalitat als museus, correm el perill de caure en un discurs moralista i demagògic en comptes de públic i democràtic.

Preciado, P. (2019). Cuando los subalternos entran en el museo: desobediencia epistémica y crítica institucional. A B. Sola. (Ed.). *Exponer o exponerse. La educación en museos como producción cultural crítica*(p. 15-26). Madrid: Catarata.

---

[1]Vegeu <https://2odeac.esbaluard.org/>

[2]Sternfeld, N. (2019). Conceptes, reivindicacions i condicions. La transversalitat com a posicionament. A E. Cifre (Presidència), *XX Jornades DEAC Museus Transversals*. Jornades portades a terme a Es Baluard Museu d'Art Modern i Contemporani de Palma, Palma.

[3]Turvey, L. (2019). Ritme de canvi. A E. Cifre (Presidència), *XX Jornades DEAC Museus Transversals*. Jornades portades a terme a Es Baluard Museu d'Art Modern i Contemporani de Palma, Palma.

[4]Rodrigo, J. (2019). Museus / economies comunitàries / ecosistemes saludables: reptes i potències de les ecologies de les institucions culturals. A E. Cifre (Presidència), *XX Jornades DEAC Museus Transversals*. Jornades portades a terme a Es Baluard Museu d'Art Modern i Contemporani de Palma, Palma.

[5]Hoff, M. (2019). La geometria variable del desviament: educació i curadoria (ciutadana) en temps impressionants. A E. Cifre (Presidència), *XX Jornades DEAC Museus Transversals*. Jornades portades a terme a Es Baluard Museu d'Art Modern i Contemporani de Palma, Palma.

Irene Amengual, Eva Cifre, Diana González, Mireia Guitart

- Irene Amengual Quevedo
És llicenciada en Belles Arts (2004) per la Universitat de Barcelona i doctora en Educació Artística (2012) per la mateixa universitat. Màster Museums and Galleries in Education, de l'Institute of Education, University of London (2010), gràcies a una beca per a estudis de postgrau de l'Obra Social "la Caixa". Des [...]

[Llegir més](#)

- Eva Cifre Moré

És llicenciada en Història de l'Art (1998) i té un màster d'Estudis Balearics: Ciències Humanes i Socials (2000) per la Universitat de les Illes Balears. Amb experiència en el camp de l'educació com a educadora d'art a la Fundació "la Caixa" (2000-2001) i com a professora de secundària (2001-2003). Des [...]

Llegir més

- Diana González San Martín

És llicenciada en Història de l'Art (2013) per la Universitat d'Oviedo i té un màster de Formació del Professorat (2014) per la Universitat de les Illes Balears. S'ha dedicat a la docència a diferents centres educatius de Mallorca (2015-2018) i s'ha especialitzat com a guia turística de les Illes Balears [...]

Llegir més

- Mireia Guitart Utgé

És llicenciada en Belles Arts (2002) per la Universitat de Barcelona i té un màster Museums and Galleries in Education (2006) de l'Institute of Education, University of London. El seu primer contacte professional amb el món de l'art va ser a la Galeria Ferran Cano de Barcelona. Després, visqué una [...]

Llegir més

